

הרחקה קולקטיבית:

סטודנטים לכודים בעזה

יוני 2008

מאות צעירות וצעירים פלסטינים כלואים ברצועת עזה ואינם יכולים לצאת ללימודים אקדמיים בחו"ל.

הסגר שמטילה ישראל על עזה מונע מאותם צעירים את מימוש זכותם לנוע, ללמוד ולהתפתח, ומפורר את הקהילייה האקדמית והחברה האזרחית הפלסטינית.

בשנה שעברה איבדו מאות סטודנטים מעזה את מקומותיהם באוניברסיטאות בחו"ל, ובמידה והסגר יימשך - מאות סטודנטים לא יצליחו להגיע ללימודיהם גם בשנת הלימודים הקרובה.

עמותת גישה קוראת לאפשר לכל סטודנט וסטודנטית לממש את זכותם לצאת מעזה ולהגיע ללימודיהם.

כל הזכויות שמורות לעמותת "גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע"

יוני 2008

טל. 03-6244120 פקס. 03-6244130

דוא"ל: info@gisha.org

www.gisha.org

1.5 מליון מנותקים

מבוא

מאז חודש יוני 2007, במהלכו השתלטה תנועת החמאס על מנגנוני השלטון הפנימי של הרשות הפלסטינית ברצועת עזה, מפעילה ישראל מדיניות של סגר כמעט מוחלט על עזה, כחלק ממכלול צעדי ענישה קולקטיבית בהם נוקטת ישראל כלפי תושבי הרצועה¹. מדיניות זו מונעת מ-1.5 מליון תושביה של רצועת עזה את האפשרות לצאת מן הרצועה ולשוב אליה. טיפולים רפואיים,

לימודים גבוהים והשתלמויות, נסיעות לצרכי עבודה ומסחר, ביקורים משפחתיים ואיחוד משפחות - כל אלו נמנעים מתושבי הרצועה, שהקשר בינם לבין העולם החיצון נחסם. בין תושבי עזה ישנם גם מאות צעירות וצעירים שהתקבלו ללימודים במוסדות אקדמיים בחו"ל - אך הסגר אינו מאפשר להם להגיע ללימודיהם.

מניעת הגעתם ללימודים של מאות צעירות וצעירים שהתקבלו למוסדות אקדמיים בחו"ל מהווה את אחת מפגיעותיו החמורות של הסגר שמטילה ישראל על רצועת עזה

יישום מדיניות הסגר מתאפשר כתוצאה מהמשך

שליטתה של ישראל על הגבולות בין רצועת עזה והעולם החיצון, גם לאחר יישומה של תכנית ה"התנתקות" בספטמבר 2005. ישראל ממשיכה לשלוט שליטה מלאה במים הטריטוריאליים ובמרחב האווירי של רצועת עזה, וכן במעברים בין הרצועה לבין ישראל. כמו כן, ישראל מפעילה שליטה מהותית על המעברים היבשתיים בין עזה לבין מצרים, תוך שהיא מטילה ווטו על האפשרות לפתוח את מעבר רפיח לתנועה סדירה². למרות שליטתה על גבולותיה של רצועת עזה, מתנערת ישראל בשיטתיות מחובותיה כלפי האוכלוסייה האזרחית בעזה, תוך נקיטת מדיניות של הפעלת לחץ על האוכלוסייה האזרחית שם במטרה להשפיע על תנועת החמאס ועל קבוצות חמושים בעזה - ותוך הפרת הוראות המשפט הבינלאומי.

בידודה של רצועת עזה, שהפך כמעט הרמטי לאורך השנה בה מיושמת מדיניות הסגר, הביא להתפוררותה של החברה האזרחית ברצועה. מערכת ההשכלה הגבוהה בעזה היא אחת הנפגעות העיקריות ממדיניות זו, בשל חוסר האפשרות של סטודנטים תושבי עזה לצאת ללימודים בחו"ל. הגבלה זו אינה מנומקת באמצעות טעמים ביטחוניים הקשורים לסטודנט זה או אחר, אלא מהווה חלק ממדינות כוללת של סגר היוצרת פגיעה גורפת בזכותם של הסטודנטים לחופש תנועה ולרכישת השכלה.

¹ מדיניות זו קיבלה ביטוי מפורש בהחלטות הקבינט המדיני-בטחוני מתאריכים 5 ו-19 בספטמבר 2007; נוסח ההחלטות זמין לקריאה באתר משרד ראש הממשלה: www.pmo.gov.il.

² גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, **כובשים מנותקים: מעמדה המשפטי של רצועת עזה**, ינואר 2007, עמ' 29-47. ישראל אף ממשיכה להפעיל סמכויות שלטוניות ברצועה, כגון שליטה במערכת המסים ובמרשם האוכלוסין (לרבות הסמכות לקבוע מיהו תושב רצועת עזה ומי רשאי להתגורר בה): שם, עמ' 53-49.

השכלה תחת סגר

מערכת ההשכלה הגבוהה ברצועת עזה

האפשרויות לרכישת השכלה גבוהה בשטחי הרשות הפלסטינית הינן מוגבלות: מסלולי לימודים לתואר שלישי אינם קיימים כלל במוסדות ההשכלה הגבוהה הפלסטיניים, ואפשרויות הלימודים לתואר שני מצומצמות. מצב ההשכלה הגבוהה ברצועת עזה חמור עוד יותר: בשלוש האוניברסיטאות ברצועה ניתן ללמוד רק חלק ממוקצועות התואר הראשון, ומספר מצומצם ביותר של תוכניות לימוד לתואר שני. לא ניתן ללמוד בעזה את מרבית המקצועות הרפואיים והפרה-רפואיים, כגון ריפוי בעיסוק, קלינאות תקשורת, רפואת שיניים ופיזיותרפיה.

מצבה הקשה של מערכת ההשכלה הגבוהה בעזה נובע, בין השאר, מההגבלות על כניסתם לרצועה של כל מי שאינם תושביה - הגבלות שהטילה ישראל לאורך 41 השנים בהן היא שולטת בעזה. במסגרת הגבלות אלו, מנעה ישראל את כניסתם לרצועה של מרצים וחוקרים ממדינות זרות או מהגדה המערבית, שביקשו להגיע לעזה לצרכי פעילות אקדמית נקודתית, או לשם

השתלבות ארוכת טווח במערכת ההשכלה הגבוהה שם³. במקביל, הגבילה ישראל את אפשרויותיהם של מרצים ואקדמאים החיים בעזה לצאת לפעילות אקדמית ומחקרית בחו"ל. הגבלות חמורות אלו הפכו להגבלת תנועה גורפת החל מיוני 2007. כך ניתקה ישראל את אנשי האקדמיה ברצועת עזה מן הקהיליה האקדמית בגדה המערבית, בארצות ערב, בארצות המערב ובעולם כולו.

ישראל ניתקה את מערכת ההשכלה

הגבוהה בעזה מן הקהיליה

האקדמית בעולם • הלימודים בחו"ל

הם האפשרות היחידה כמעט עבור

צעירי עזה המבקשים ללמוד לתארים

מתקדמים

הגבלות התנועה שמטילה ישראל על הסטודנטים

תושבי עזה חמורות עוד יותר: מאז שנת 2000 אסרה ישראל באופן גורף מעבר של סטודנטים תושבי עזה לגדה המערבית לצורך לימודיהם⁴, וכן אסרה על כניסתם לישראל של תושבי עזה אשר התקבלו ללימודים במוסדות אקדמיים ישראלים⁵. כך, נותרה הנסיעה לחו"ל האפשרות היחידה לרכישת השכלה אקדמית בתחומי הלימוד הרבים שאינם קיימים ברצועת עזה. מאז יוני 2007 מטילה ישראל הגבלות חמורות גם על אפשרות זו, ובכך מגבילה את שאיפותיהם של צעירים רבים מעזה לתרום באמצעות ההשכלה שירכשו לפיתוחה ולשגשוגה של החברה הפלסטינית.

³ ר' גישה, **כובשים מנותקים**, עמ' 31.

⁴ גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, **נייר עמדה בנושא הגבלת גישתם של סטודנטים פלסטיניים להשכלה גבוהה**, דצמבר 2006. עמותת "גישה" הגישה עשר עתירות כנגד הגבלה גורפת זו בשמם של עשרה סטודנטים תושבי עזה, שביקשו ללמוד ריפוי בעיסוק בגדה המערבית. העתירות נדחו על-ידי בית המשפט. ר' בג"צ 11120/05 **חמדאן ואח' נ' אלוף פיקוד דרום ואח'** ותשע עתירות קשורות (ניתן ביום 7.8.2007, טרם פורסם).
⁵ ר' בג"צ 4496/07 **מדהון ואח' נ' אלוף פיקוד הדרום ואח'** (ניתן ביום 4.6.2007).

ויסאם אבו עג'וה

בן 31, תושב העיר עזה, המנסה מאז שנת 2001 להגיע ללימודי תואר שני במדעי הסביבה, והתקבל ללימודים באוניברסיטת נוטינגהם, בריטניה.

צילום: עמותת "גישה"

"מדעי הסביבה קשורים באופן מיידי לחיי כל אדם ואדם, והם רלוונטיים במיוחד בעזה. התשתיות כאן נמצאות על סף קריסה, ולכן הלכלוך מורגש בכל פינה, הביוב אינו מטופל כראוי, והמים והאוויר מזוהמים ביותר. באוניברסיטאות בעזה לא קיים מסלול לימודים במדעי הסביבה, והחלום שלי הוא לחזור מהלימודים בחו"ל ולהקים כאן מכון מחקר ולימוד בתחום הסביבתי. בעזה ישנו צורך דחוף במומחים סביבתיים, בעיקר לאור ההתדרדרות החמורה האחרונה במצב התשתיות ובאיכות החיים של התושבים".

"שבע השנים האחרונות עוברות עלי בניסיונות ובתסכולים חוזרים ונשנים: התקבלתי ללמוד במכון ערבה שבישראל, אך לצערי לא יכולתי להגיע ללימודים בגלל המצב. אחר-כך ניסיתי לנסוע ללמוד בגרמניה, אך הדבר נמנע ממני על-ידי הישראלים. בשנה שעברה התקבלתי ללימודים בבריטניה והצלחתי להשיג מלגה מלאה, אך בגלל הסגר לא יכולתי לנסוע. השנה הסכימו לתת לי את המלגה פעם נוספת, ואני שוב מנסה לצאת וחושש שלא אצלח. כל מה שאני רוצה הוא סוף סוף להגיע לאוניברסיטה וללמוד".

כרוניקה של סגר

יוני 2007 - מאי 2008

סגירתו של מעבר רפיח ביוני 2007 הפכה את מעבר ארז לשער היחיד לעולם החיצון עבור 1.5 מליון תושביה של רצועת עזה. גם שער זה נותר סגור עבור הרוב המכריע של תושבי הרצועה, למעט מקרים בודדים - בעיקר חולים הזקוקים לטיפול רפואי מציל חיים, ושמדינת ישראל אינה מתנגדת לכניסתם לתחומיה לצורך הטיפול⁶. עשרות אלפי סטודנטים, חולים אחרים, סוחרים ואנשים שקרובי משפחתם חיים בגדה או בחו"ל - כולם נותרו כלואים ברצועת עזה.

מאז סגירת מעבר רפיח ועד לאחרונה, אלו שביקשו לצאת מרצועת עזה לחו"ל נרשמו בוועדה האזרחית הפלסטינית, אשר ניסתה לתאם את יציאתם עם מנהלת התיאום והקישור הישראלית שבמעבר ארז, האחראית על מתן אישורי יציאה מהרצועה דרך המעבר. במשרדי הוועדה האזרחית הצטברו אלפי פניות של תושבי הרצועה המבקשים לצאת לחו"ל, אולם ישראל איפשרה את יציאתם של מאות בודדות.

ישראל הפעילה שני מקבצי הסעות, אשר איפשרו יציאה של תושבי עזה ממעבר ארז ישירות למעברים ניצנה וכרם שלום שבין ישראל למצרים. זאת, בעקבות הלחץ שנוצר בתוך הרצועה מאז יוני 2007 ובעקבות עתירות שהוגשו לבג"ץ בשםם של תושבי עזה הזקוקים לצאת לחו"ל בדחיפות. בסך הכל, כ-480 סטודנטים בלבד הצליחו לצאת מרצועת עזה באמצעות ההסעות - פחות ממחצית המבקשים - במהלך השנה האקדמית 2007-2008, אך מרביתם הגיעו ללימודיהם באיחור והפסידו את הסמסטר הראשון. באותה שנה למעלה מאלף סטודנטים ביקשו לצאת מהרצועה, ומספר לא-ידוע של צעירים נוספים וויתרו מראש על הלימודים בחו"ל עקב אפשרויות היציאה המוגבלות.⁷ מאז 13.1.2008 ישראל כלל אינה מאפשרת לסטודנטים מרצועת עזה לצאת לחו"ל בדרך זו, וכרגע אין מנגנון כלשהו שיאפשר את יציאתם - אף לא מצומצם ושרירותי כמנגנון ההסעות.

ב-23 בינואר 2008, לאחר למעלה מ-7 חודשים של סגר הרמטי כמעט לחלוטין, נפרצה גדר הגבול שבין רצועת עזה ומצרים באזור רפיח למשך כ-4 ימים. עשרות אלפי פלסטינים יצאו מרצועת עזה לצפון סיני כדי להצטייד במצרכים חיוניים ובדלק שאזלו ברצועה. חלק מתושבי הרצועה,

⁶ ישנם מקרים רבים בהם ישראל מונעת את כניסתם של חולים מעזה לטיפול רפואי בתחומיה. ר' רופאים לזכויות אדם, **מדיניות ישראל במעבר ארז: גילוי דעת רפואי-אתי**, אוגוסט 2007; זמין לקריאה באתר: www.phr.org.il.
ור' גם:

World Health Organization, **Health Sector Surveillance Indicator Monitoring the Health Sector in the OPT**, Issue No. 22, Feb- Mar 2008.

⁷ עד חודש ספטמבר המתינו כ-1,100 סטודנטים לצאת מרצועת עזה. בין התאריכים 26 באוגוסט ל-6 בספטמבר 2007 יצאו במסגרת 4 הסעות מסוג זה כ-550 איש, מתוכם כ-80 סטודנטים, אולם נכון ל-17.10.2007 נותרו ברצועה כ-6,400 אנשים שהמתינו לצאת לחו"ל, בהם כ-670 סטודנטים, וכ-40 בני משפחה של סטודנטים (בני-זוג וילדים) שביקשו להילוות אליהם. 6 הסעות נוספות התקיימו בין התאריכים 11-2 בדצמבר 2007, והסעה נוספת ואחרונה עד למועד יציאת דו"ח זה התקיימה ביום 13.1.2008. במסגרת הסעות אלו התאפשרה יציאתם מהרצועה של כ-1,400 איש, וביניהם כ-403 סטודנטים ומלוויהם.

ר' גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, **ישראל מנטרלת את תנועת ההשכלה בעזה**, אוקטובר 2007; זמין לקריאה באתר: www.gisha.org.

ובהם גם סטודנטים, הצליחו לנצל את פריצת הגבול כדי לצאת לחו"ל דרך מצרים. פריצת הגבול איפשרה גם למאות תושבים שנתקעו מחוץ לעזה לשוב לביתם. קשה לאמוד את מספרם של תושבי עזה, ושל הסטודנטים בתוכם, שהצליחו לצאת במהלך הימים הבודדים בהם הגבול היה פרוץ, אולם מועד זה היה מאוחר מדי עבור סטודנטים רבים, שכבר הפסידו למעלה מסמסטר וחצי מתוך תקופת לימודיהם, ובשל כך איבדו את מקומותיהם באוניברסיטאות ואת המלגות שהוענקו להם.

בהמשך נותר מעבר רפיח נותר סגור, למעט אירועים ספורים וחריגים בהם נפתח המעבר תוך תיאום בין מצרים וכוחות החמאס בעזה, כאשר מרבית העוברים בו היו חולים. כך אירע, למשל, בעת מבצע צבאי ישראלי רחב היקף שהתקיים ברצועה במרץ 2008, כאשר מעבר רפיח נפתח

לצורך פינוי פצועים דרכו למצרים. כך אירע גם בין התאריכים 10 ו-12 במאי 2008, אז איפשרה מצרים למאות בודדות של חולים ובעלי תושבות זרה להיכנס לשטחה. באותן פעמים בודדות בהם נפתח מעבר רפיח באופן מוגבל לא ניתנה לסטודנטים ולאלפים אחרים האפשרות לצאת מעזה.

**במשך השנה האקדמית החולפת
איפשרה ישראל את יציאתם מעזה של
פחות ממחצית הסטודנטים שנרשמו
ללימודים בחו"ל • רובם הפסידו את
הסמסטר הראשון ללימודיהם**

כיום, מעבר רפיח סגור לתנועה סדירה של בני אדם. מדינת ישראל מתנגדת לחידוש פעילותו של המעבר, ומסרבת להשתתף בפתיחתו במסגרת ההסכם בדבר תנועה וגישה.⁸

פתיחות אקראיות ומוגבלות של מעבר רפיח אינן מהוות תחליף למנגנון קבוע ומוסדר, שיאפשר יציאה של תושבים מעזה לחו"ל. שליטתה של ישראל בגבולותיה של רצועת עזה, התנגדותה לפתיחתו של מעבר רפיח והשליטה האפקטיבית שהיא ממשיכה להפעיל על חייהם של תושבי עזה, מטילה על ישראל את החובה המשפטית להסדיר מנגנון יציאה מעזה לחו"ל.

⁸ ר' תגובת המדינה מיום 29.6.2007 לעתירה שהוגשה על-ידי "המוקד להגנת הפרט" (בג"צ 6475/07 אבו לבן ואח' נ' אלוף פיקוד הדרום ואח'); גישה, **כובשים מנותקים**, עמ' 29-34; "הסכם בדבר תנועה וגישה - עקרונות מוסכמים להפעלת מעבר רפיח, ישראל - הרשות הפלסטינית, 15 בנובמבר 2005; זמין לקריאה באתר: www.mfa.gov.il.

אין יציאה לסטודנטים

עמדתה של ישראל לקראת השנה האקדמית 2008-2009

מזה זמן מה מתריעה עמותת "גישה" בפני מערכת הביטחון בדבר הצורך בהסדרת מנגנון שיאפשר לסטודנטים תושבי עזה לצאת ללימודיהם בחו"ל.⁹ החשיבות והדחיפות שביצירת מנגנון מסוג זה הולכות וגוברות עם התקרבותה של השנה האקדמית 2008-2009. ברם, דווקא בתקופת כתיבתו של דו"ח זה ניכרת הקשחה בעמדותיה של מדינת ישראל, שהודיעה כי אין **בכוונתה לאפשר לסטודנטים תושבי עזה לצאת ללימודיהם בחו"ל**. זאת, בניגוד להבטחות שניתנו בעבר להפעלתן המחודשת של ההסעות.

בתגובה לבקשות שהגישה עמותת "גישה", מסרו גורמים במשרד מתאם פעולות הממשלה בשטחים כי **"בעת הנוכחית מתאפשרת יציאת תושבים מרצועת עזה במקרים הומניטריים חריגים ורפואיים דחופים בלבד"**¹⁰. בעת דיון בבית המשפט העליון בעניינו של צעיר תושב עזה המבקש לצאת ללימודים בחו"ל, פרקליטות המדינה הרחיבה וטענה, כי **"על מדינת ישראל לא מוטלת כל חובה משפטית" לאפשר את יציאתו של הסטודנט לחו"ל**, וזאת בטענה ש"כניסתם של סטודנטים מעזה לישראל לשם יציאתם ללימודים בחו"ל נמצאת הרבה מעבר לרף ההומניטרי אותו מוטל על ישראל לקיים".¹¹

באמצעות טיעון זה מתנערת מדינת ישראל - המהווה את הגורם העיקרי השולט בפועל על גבולותיה של רצועת עזה - מחובתה לאפשר את קיומם של חיים תקינים ברצועה ולהבטיח את זכויותיהם ורווחתם של תושביה.¹² חרף החובות הללו, המוטלות על ישראל מכוח דיני הכיבוש ומכוח האמנות הבינלאומיות בדבר זכויות האדם, מדינת ישראל רואה את חובותיה כלפי תושבי עזה כמוגבלות ל"מינימום הומניטרי"¹³ - ונוקטת בפעולות המובילות לקריסתה המוחלטת של החברה האזרחית בעזה.

⁹ ר', למשל, מכתב מעו"ד נעם פלג לשר הביטחון בעניין יצירת מנגנון להסדרת הגעתם של סטודנטים תושבי רצועת עזה ללימודיהם בחו"ל, 23.3.2008 (המכתב נמצא ברשות מחברי הדו"ח). כן הוגשו במהלך החודש שקדם להוצאת הדו"ח 3 עתירות לבג"צ בשמם של סטודנטים המבקשים לצאת ללימודיהם בחו"ל: ר' בג"צ 4389/08 נאיר ואח' נ' שר הביטחון ואח'; בג"צ 4385/08 אבו עג'יה ואח' נגד שר הביטחון ואח'; בג"צ 3794/08 אבו האשם ואח' נ' שר הביטחון ואח'.

¹⁰ ר' מכתבו של סרן חוסאם דגש, ע"י קצין פניות הציבור במשרד לתיאום פעולות הממשלה בשטחים, לעמותת "גישה" מיום 21.2.2008 (ההדגשה שבציטוט הוספה; המכתב נמצא ברשות מחברי הדו"ח). יתר על כן, יש לציין כי הצבא מגביל את היציאה מן הרצועה גם במקרים של צורך בטיפול רפואי מציל חיים. ר' הערה 6 לעיל.

¹¹ ר' תגובת המדינה מיום 27.4.2008 לעתירה שהוגשה על-ידי "המוקד להגנת הפרט" (בג"צ 3594/08 עבאסי ואח' נ' אלוף פיקוד הדרום ואח').

¹² ר' **כובשים מנותקים**, פרק 4, עמ' 59-90.

¹³ ר' בג"צ 9132/07 אל בסיוני ואח' נגד ראש הממשלה (טרם פורסם, ניתן ביום 30.1.2008). במסגרת עתירה זו קיבל בית המשפט העליון את טענתה של המדינה, לפיה חובותיה כלפי תושבי עזה מוגבלות להימנעות מגרימת "פגיעה בצרכים ההומניטריים של תושבי עזה", וזאת בניגוד לעמדתם של עשרת ארגוני זכויות האדם, ובראשם הארגונים "גישה" ו"עדאלה", אשר הגישו את העתירה.

גורם בוועדה האזרחית הפלסטינית בעזה:

"בעבר, כאשר התקיימו הסעות עבור תושבי עזה המבקשים לצאת לחו"ל, אנו ריכזנו את הבקשות והעברנו אותן למפקדת התיאום והקישור הישראלית בארז. כיום, אין מנגנון כלשהו שמאפשר יציאה של תושבי עזה מהרצועה... הישראלים מסרבים אפילו לקבל מידינו את הבקשות הנוגעות לנושאים אלה. הוועדה האזרחית נמצאת במצב מאוד רגיש: מגיעות אלינו כל הזמן בקשות רבות מצד תושבי עזה, שרואים אותנו כתקוותם היחידה, אך אין באפשרותנו לעשות דבר עם הבקשות הללו".

זינאב זומלוט בת 30, תושבת שכונת עטוואם שליד העיר עזה. התקבלה ללימודי דוקטורט בהנדסת מקורות מים, באוניברסיטה החופשית בבריסל.

"הלימודים שלי היו אמורים להתחיל במרץ 2008. ניסיתי לפנות לוועדה האזרחית בעזה, והתשובה שקיבלתי הייתה שאין שום אפשרות לצאת מהרצועה. פניתי למשרדים הראשיים

צילום: עמותת "גישה"

ברמאללה, האחראים מטעם הרשות הפלסטינית על הוועדות האזרחיות, וקיבלתי את אותה תשובה. גם בקונסוליה הבלגית במזרח ירושלים אליה פניתי לא הצליחו לעזור לי. האוניברסיטה אליה התקבלתי בבריסל פנתה לנציגויות האיחוד האירופי בתל אביב ובקהיר, אך הפנייה עדיין לא הניבה כל תוצאה".

"בני הקטן הוא בן חודש בלבד. למרות ההקרבה

שביציאה ללימודים במצב כזה - אני מוכנה לעשות זאת. אני מאמינה כי להשכלה של אם יש השפעה חיובית רבה על עתידם של ילדיה. רצועת עזה, בה אני מתכוונת לגדל את ילדיי, היא אזור עם בעיות מים רבות, ואני מקווה לרכוש באמצעות הלימודים בחו"ל כלים חדשים שיוכלו לתרום לפיתוחו של האזור בעתיד".

לא מוותרים על הזכות לרכישת השכלה

צעירי עזה והקהילייה האקדמית העולמית

מראם אבו דקה בת 34, תושבת העיר חאן יונס. קיבלה מלגה מלאה מקרן פולברייט ללימודי דוקטורט בספרות אנגלית, באוניברסיטת טולסה שבאוקלהומה, ארה"ב.

"הייתי אמורה להתחיל ללמוד בארה"ב באוגוסט 2007, אבל רק בפברואר 2008 קיבלתי אישור מהצבא הישראלי לנסוע לקונסוליה האמריקאית במזרח ירושלים, שם דרשו כי אתייצב באופן אישי לראיון לצורך קבלת אשרת שהייה בארה"ב. באוניברסיטה אליה התקבלתי... הסכימו כי אגיע ללימודי אפילו באמצע הסמסטר השני, אולם לא הצלחתי לצאת מעזה, דבר שהוביל לאובדן מקומי באוניברסיטה והמלגה שקיבלתי".

"הלימודים האלו היו הדרך היחידה עבורי להתפתח מבחינה מקצועית, מכיוון שאין תוכניות ללימודי דוקטורט ברצועת עזה. ספרות אנגלית הוא תחום שאני מאוד אוהבת, והוא גם תחום נדרש באוניברסיטאות בעזה. היום אני מרצה באוניברסיטה האיסלמית בעזה, אך אם הייתי

מצליחה ללמוד לתואר שלישי הייתי יכולה לתרום

הרבה יותר. אני חושבת שככל שיותר צעירים מרצועת עזה מצליחים להגיע ללימודים בחו"ל - הרמה האקדמית בעזה עולה".

גורם בכיר בקרן מלגות בריטית:
"אנו מאמינים שהשכלה גבוהה איכותית עבור תושבי עזה מהווה גם אינטרס של ישראל, כיוון שהישראלים והפלסטינים יצטרכו לחיות עוד זמן רב זה לצד זה".

בשנה האקדמית 2007-2008 איבדו מאות סטודנטים תושבי עזה את מקומותיהם באוניברסיטאות בחו"ל ואת זכאותם למלגות, כיוון שהסגר הישראלי על עזה

מנע מהם את ההגעה ללימודיהם. לקראת שנת הלימודים 2008-2009, נאלצו חלקם לעבור מחדש את כל תהליכי הקבלה והרישום, כולל הגשת בקשות חדשות לקבלת מלגות.

גורם בארגון אמריקאי המתאם יציאת סטודנטים מעזה לחו"ל:

"לקראת שנת הלימודים 2007-2008 עבדנו באינטנסיביות כדי לאפשר לסטודנטים מעזה לצאת ללימודים בחו"ל: קיימנו קורסים באנגלית והכנה לראיונות, וסייענו לסטודנטים בהסדרת אשרות שהייה במדינות היעד. אולם הסגר על עזה מוריד לטמיון את כל המאמצים שלנו - דבר שיוצר תחושה קשה מאוד בארגון, כיוון שגורם חיצוני משחק בגורלם של התושבים הפלסטינים בעזה. למרות הכל אנו לא מוותרים, וממשיכים במאמצינו להכין את הסטודנטים לקראת שנת הלימודים הבאה".

מקרב מאות הסטודנטים תושבי עזה שהתקבלו ללימודים בחו"ל, רבים זכו למלגות לימודים ומחיה נדיבות מקרנות שונות. העובדה שחלק ניכר מהסטודנטים שהוענקו להם מלגות עבור השנה החולפת לא הצליחו להגיע ליעדם בחו"ל, הובילה להתלבטות בקרב חלק מהקרנות לגבי המשך התמיכה בסטודנטים מעזה.

למרות הכל, הסטודנטים בעזה מסרבים לוותר על חלומותיהם, ורבות מהקרנות והאוניברסיטאות בחו"ל מסרבות לוותר על האפשרות לתרום לפיתוחה של מערכת ההשכלה הגבוהה הפלסטינית. הגופים הללו מבקשים להמשיך ולהעניק לצעירים מוכשרים מרצועת עזה את ההזדמנות לרכישת הכלים הדרושים להם כדי לסייע בבנייתה של חברה אזרחית משגשגת בעזה.

גורם בכיר בקרן מלגות בריטית:

"כעסנו מאוד כשגילינו כי צעיר תושב עזה, שהענקנו לו מלגה ללימודי תואר שני, לא הצליח במשך כמעט שנה לצאת משם. מספר המלגות שלנו מצומצם ומועמדים רבים מתחרים עליהן, והשגת אחת המלגות מהווה הישג ראוי לציון המעיד על כישוריו הגבוהים של אותו סטודנט. איננו מבינים מה ישראל מרוויחה מכך שהיא מונעת מצעיר מוכשר שכזה לרכוש השכלה: אנו מאמינים שהשכלה גבוהה איכותית עבור תושבי עזה מהווה גם אינטרס של ישראל, כיוון שהישראלים והפלסטינים יצטרכו לחיות עוד זמן רב זה לצד זה. דווקא כעת, אנו נחווים יותר בדעתנו להעניק מלגות לסטודנטים מעזה. אם הם לא יצליחו להגיע לאוניברסיטאות - אנו נשמור עבורם את המלגות עד שיגיעו. אנו זועמים על הניסיונות להשתיק את קולם של הצעירים המוכשרים תושבי עזה, ומתנגדים לכך שיימנע מהם מימושה של הזכות הבסיסית לרכוש השכלה ולהשתמש בה לטובת פיתוחה של ארצם ושל קהילתם".

סיכום והמלצות

מונה בח"יט בת 28, תושבת מחנה הפליטים נוסיראת. התקבלה ללימודי דוקטורט בתכנון וניהול משאבי מים, אוניברסיטת דרום אילינוי, ארה"ב.

צילום: עמותת "גישה"

"בקיץ 2007, בחופשה שבין לימודי התואר השני והשלישי, הגעתי לבקר את בני משפחתי ברצועת עזה לאחר שנתיים וחצי בהן לא התראינו. מצאתי את עצמי תקועה - מפסידה את הסמסטר הראשון והשני של שנת הלימודים, ובקרוב גם את סמסטר הקיץ [...]. התוכניות שלי לעתיד והמאמצים שהשקעתי בלימודיי בשנים האחרונות - כולם התמוטטו ברגע שנכסתי לעזה. הסגר חונק את רוחנו, חלומותינו, חיינו ועתידנו, והופך את אנשי עזה - ובמיוחד את הילדים והצעירים שבהם - לחסרי תקווה".

העתיד הצפוי לצעירים ברצועת עזה הולך ונהיה עגום יותר מיום ליום: הסגר הישראלי על עזה יוצר משבר כלכלי חמור ומביא לקריסת התשתיות ברצועה, בעוד שמערכות החינוך וההשכלה הגבוהה הולכות ומתפוררות. למרות המשבר החמור שהסגר יוצר, מאות צעירות וצעירים מוכשרים מצליחים מדי שנה להתקבל ללימודים אקדמיים בחו"ל - דבר שיכול לאפשר להם להתפתח מבחינה אישית, ולסייע בהוצאתה של החברה בה הם חיים מן המשבר בו היא נתונה.

כבר לפני 40 שנה הכירו המדינות החברות באומות המאוחדות בזכות לחינוך כזכות אנושית בסיסית, ואף עמדו על חשיבות החינוך כאשר ציינו כי מטרתו לקדם את "...פיתוחן המלא של אישיות האדם ושל תחושת כבודו, ולחזק את כיבוד זכויות האדם וחירויות היסוד... לאפשר לכל אדם להשתתף בפועל בחברה חופשית, לקדם הבנה, סובלנות ורעות בין כל האומות והקבוצות הגזעיות, האתניות או הדתיות, ולקדם את פעולת האומות המאוחדות למען קיום השלום"¹⁴.

ברם, דו"ח זה מראה כי מדיניות הסגר והענישה הקולקטיבית של ישראל מורידה לטמיון גם את אחד ממקורות התקווה האחרונים של צעירי עזה. הפגיעה החמורה שיוצרת מדיניות הסגר הישראלית בתושבי הרצועה מרחיקה אותם מהחלום להתפתח מבחינה אישית ומקצועית, ומשאפתם לתרום לפיתוחה של החברה האזרחית הפלסטינית ולשיפור עתיד האזור. בכך פוגעת מדיניותה של ישראל לא רק בזכויותיהם הבסיסיות של תושבי עזה - אלא גם באינטרסים שלה עצמה ושל תושבי האזור כולו.

¹⁴ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, 1966, סעיף 13.

← לאור האמור בדו"ח זה, **קוראת עמותת "גישה" למדינת ישראל לאפשר באופן מיידי את יציאתם מעזה של סטודנטים שהתקבלו למוסדות אקדמיים בחו"ל**. כיוון שישראל הינה הכוח הכובש ברצועת עזה והגורם המרכזי השולט בגבולות הרצועה ובפתיחת המעברים, מוטלת עליה החובה לפעול למען יצירתו של מנגנון מוסדר, פעיל וקבוע אשר יאפשר לתושבי עזה לצאת מן הרצועה ולשוב אליה לצורך מימוש זכותם לחופש תנועה, לחינוך, לבריאות, לחיי משפחה ולחופש עיסוק, בהתאם לאמנות הבינלאומיות.

במקביל, קוראת עמותת "גישה" לישראל להסיר את התנגדותה לפתיחת מעבר רפיח, ולאפשר את הפעלתו הסדירה, הן לשם יציאת אנשים מרצועת עזה והן לשם כניסתם אליה.

"גישה" מציינת כי אמנת ג'נבה הרביעית ותקנות האג משנת 1907, שנועדו להגן על אזרחים בעתות מלחמה וכיבוש, מחייבות את מדינת ישראל לדאוג לרווחתם של תושבי עזה, לאפשר להם לנהל חיים תקינים ולהבטיח את זכויותיהם. כן אוסרות אמנת ג'נבה הרביעית והפרוטוקול הראשון הנספח אליה על נקיטת צעדים של ענישה קולקטיבית

בין זכויותיהם של תושבי עזה אותן מחייבת מדינת ישראל להבטיח יש למנות גם את **הזכות לצאת מרצועת עזה ולשוב אליה**. זכותו של כל אדם לצאת מטריטוריה כלשהי, לרבות הטריטוריה בה הוא חי, מעוגנת בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם ובאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות. כן מחייבות אמנת ג'נבה ותקנות האג את ישראל להבטיח את תפקודם התקיין של המוסדות האזרחיים בעזה, ובכללם מערכת החינוך ומוסדות ההשכלה הגבוהה.

← **"גישה" קוראת לרשות הפלסטינית לפעול לפתיחתו המיידית של מעבר רפיח, לקחת חלק בכל יוזמה להפעלת צידו הפלסטיני של המעבר ולתרום לביצוע התיאומים הנדרשים עם כל הגורמים הרלוונטיים.**

← **גישה" קוראת לתנועת החמאס, השולטת במנגנוני הביטחון בתוך רצועת עזה, לאפשר את פתיחתם הבטוחה של המעברים בין רצועת עזה לישראל ולמצרים, על-מנת להבטיח את זכויותיהם ורווחתם של תושבי עזה.**

← **"גישה" קוראת למדינות השכנות, מצרים וירדן, לתרום כמיטב יכולתן ליצירתם ולהפעלתם המסודרת של מנגנונים, שיאפשרו לסטודנטים תושבי עזה לצאת לחו"ל.**

← **"גישה" קוראת לקהילייה הבינלאומית להתערב אצל כל הגורמים הנוגעים בדבר על-מנת למצוא פתרון לבעייתם של הסטודנטים הלכודים ברצועת עזה, ולפעול ליצירתם של מנגנוני יציאה מהרצועה, שיאפשרו את מימוש זכויותיהם של תושביה. "גישה" קוראת לקהילייה הבינלאומית לממש את מחויבותה להבטחת יישומה בפועל של אמנת ג'נבה הרביעית והאמנות הבינלאומיות הרלוונטיות, ולהפעיל את מירב השפעתה על-מנת למנוע את הפרת זכויותיהם של תושבי רצועת עזה.**

גִּישָׁה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, הינו ארגון זכויות אדם שנוסד בשנת 2005 ומטרתו היא הגנה על הזכות לחופש תנועה של פלסטינים המעוגנת במשפט הבינלאומי ובמשפט הישראלי.

מאז כיבוש הגדה המערבית ורצועת עזה בשנת 1967, מפעילות רשויות הביטחון והצבא של ישראל מערכת סבוכה של כללים וסנקציות המגבילה את תנועתם של 3.4 מליון פלסטינים בתוך השטחים ומחוצה להם. הגבלות אלו מפרות את זכותם הבסיסית של הפלסטינים לחופש תנועה, וכתוצאה מכך נפגעות זכויות יסוד נוספות כגון הזכות לחיים, הזכות לקבלת טיפול רפואי, הזכות לחינוך, הזכות להתקיים בכבוד, הזכות לשלמות התא המשפחתי והזכות לחופש פולחן.

עמותת גישה פועלת במישור המשפטי והציבורי על-מנת להגן על זכויותיהם של הפלסטינים בשטחים הכבושים. כיוון שחופש התנועה הינו תנאי מוקדם למימוש זכויות יסוד נוספות, לפעילותה של עמותת גישה ישנה השפעה רחבה על הבטחת גישה לחינוך, למקורות פרנסה, לטיפול רפואי ולאיחוד משפחות עבור תושבים פלסטיניים.

חברי הוועד המנהל:

ד"ר נדירה שלהוב-קבורקיאן (יו"ר), ד"ר ישי בלנק, עו"ד עביר בקר, עו"ד עלאא מסארווה, פרופ' דני רבינוביץ',

פרופ' קנת מן, יו"ר הועדה המייעצת

עו"ד שרי בשי, מנכ"ל